

ธรรมกระจ่าง

กระจ่างสัจธรรม คุณธรรม จริยธรรม ธรรมปฏิบัติ ธรรมปฏิบัติ และวิมุตติ

วิญญาน

ไชย ณ พล

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ธรรมกระจ่าง

กระจ่างสังขธรรม คุณธรรม จริยธรรม ธรรมปฏิบัติ

ธรรมปฏิบัติ และวิมุตติ

วิญญาน

รวบรวมจาก : www.uttayarndham.org

ไขความกระจ่าง : ไชย ฌ พล

สารบัญ

ว่าด้วยวิญญาน 1

วิญญาน จิต มโน ตน เป็นสิ่งเดียวกันหรือ 3

วิญญานในปฏิจจสมุปปาทกับในอาทิตตปริยาย เป็นวิญญาน
เดียวกันหรือไม่ 7

วิญญานร้อนได้อย่างไรและจะดับวิญญานได้อย่างไร 11

วิญญานนามรูปสัมพันธ์ 17

วิญญานไปเกิดตามอะไรและจะดับวิญญานได้อย่างไร 21

ดับวิญญานแล้วจะเข้าสู่ความมืด กลายเป็นอวิชชาไหม 26

อะไรทำงานเมื่อวิญญานดับ 33

ว่าด้วยวิญญาณ

Q ถาม :

วิญญาณที่รับรู้ตามอายตนะกับวิญญาณที่ไปเกิด เป็นอันเดียวกันไหมครับ

A อาจารย์ไชย ฌ พล ตอบ :

วิญญาณที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย จะสลายไปเมื่อตาย บุคคลยังมีอายตนะใจอยู่ วิญญาณธาตุก็ยังคงเกาะรู้อยู่ที่ใจ พาไปเกิด ท่านพระมหากัจจายนะได้แสดงไว้ใน เนตติปกรณัม เมื่อไม่มีปฏิสนธิวิญญาณ นามรูปในภพอื่นย่อมเกิดไม่ได้ ดังนั้น ตัวที่เราจะต้องจัดการจริง ๆ ก็คือ ปฏิสนธิวิญญาณ นั้นเอง

แล้วทำอย่างไรปฏิสนธิวิญญาณจึงจะดับ ท่านพระมหากัจจายนะก็ได้อธิบายขยายความไว้ ปฏิสนธิวิญญาณ เหมือนเมล็ดพืช กรรมเหมือนนา ต้นหาเหมือนน้ำ ตอนนี้เรามี ๓ อย่าง มีเมล็ดพืช มีนา มีน้ำ เราจะบริหารตรงไหนดี บริหารตรงไหนง่าย

ปฏิสันธิวิญญาณดูมันจะง่าย แต่มันหาไม่ค่อยเจอ ถ้าไม่ได้สมาธิที่จริงจัง มองไม่เห็น ต้องสมาธิดีใสมาก ๆ จะเห็น คนส่วนใหญ่จะไม่เห็น กรรมก็นับไม่ถ้วนจัดการไม่รู้จบ ดังนั้น ท่านก็มาจัดการกันที่ต้นหา พอดับต้นหา ไม่มีน้ำแล้ว ปฏิสันธิวิญญาณก็ฝ่อหายไป นามันจะอยู่ที่ให้มันอยู่ต่อไป จัดการง่ายที่สุดคือจัดการกับต้นหา

เมื่อเรามีพุทธปริญาพิจารณากันแล้วว่าการเกิดไม่คุ้ม พระพุทธเจ้าก็ทรงบอกว่า เมื่อดับความกำหนดยินดีในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณแล้ว วิญญาณย่อมน้อมไม่มีที่ตั้งไม่องกงาม ไม่แต่งปฏิสันธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อมจึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งย่อมนัดบรอบเฉพาะตน

ดับความกำหนดยินดีในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณให้ได้ ดับข้างในจนสะอาด สร้างมาตั้งนานหลายภพหลายชาติหลายกัปหลายกัลป์ ในที่สุดก็ต้องมาดับ ดับ ดับ เมื่อดับได้ปัญญา ก็จะใหญ่ จิตใสบริสุทธิ์ เราศึกษาธรรมของ พระพุทธเจ้าแล้ว มาปฏิบัติกันดูให้จริงจัง

วิญญาณ จิต มโน ตณ เป็นสิ่งเดียวกันหรือ

Q ถาม :

เรียนท่านอาจารย์ครับ เห็นหนังสือธรรมะบางเล่ม
ระบุว่า วิญญาณคือจิต จิตคือมโน มโนคือตณ ลี้อย่างนี้
เป็นชื่อของสิ่งเดียวกัน เป็นตณที่ไปเกิดใหม่ อ่านแล้วก็
ยังงง ๆ ความจริงเป็นอย่างนั้นหรือเปล่าครับ

A อาจารย์ไชย ฌ พล ตอบ :

หากเปรียบเทียบชีวิตกับหลอดไฟ

กายคือกระเปาะหลอด

วิญญาณเป็นพลังงานธรรมชาติเปรียบได้กับอิเล็กทรอนิกส์

จิตเปรียบได้กับแสงสว่าง

มโนเปรียบได้กับธาตุภายในที่ถักสานวงจรให้แสงสว่าง

เกิด-ดับ ปราภฏเป็นสีและแบบต่าง ๆ

ตณเปรียบได้กับการนิยามว่า แสงสว่างนี้มีความเป็น
เฉพาะที่แยกจากแสงสว่างอื่น ๆ เรียกว่าอัตตา เมื่อไม่นิยามใด ๆ

อัตราก็ไม่มี มีแต่กลไกธรรมชาติที่เป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่า "อนัตตา"

เมื่อมองจากข้างนอกเข้าไป ก็เหมือนกับเป็นสิ่งเดียวกัน เหมือนกับที่เรามองดูบ้านหลังหนึ่งจากข้างนอก เราก็จะเหมาสิ่งต่าง ๆ ภายในว่าเป็นบ้าน

แต่เมื่อมองจากข้างใน เราก็จะเห็นว่า บ้านประกอบไปด้วยห้องต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน เช่น ห้องรับแขก ห้องครัว ห้องนอน ห้องน้ำ แต่ละห้องประกอบไปด้วยวัตถุอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ห้องครัวก็มีเตา หม้อ จาน มีด เขียง ตู้เย็น เป็นต้น ห้องนอนก็มีเตียงนอน ห้องน้ำก็มีสุขภัณฑ์ต่าง ๆ เมื่อมองเข้าไปในวัตถุอุปกรณ์แต่ละอย่าง ก็จะพบธาตุประกอบที่ต่างกัน เช่น เตาประกอบไปด้วยโลหะ หิน พลังให้ความร้อน ตู้เย็นประกอบไปด้วยโครงพลาสติกแข็ง ยาง ท่อโลหะ สารให้ความเย็น ไฟฟ้า เตียงประกอบไปด้วยฐานไม้ ที่นอน memory foam ผ้าห่มใยหิมะ หมอนไมโครไฟเบอร์ ห้องน้ำประกอบไปด้วยกระเบื้องดิน โถและอ่างเซรามิก ราวพลาสติก ผ้าเช็ดตัวคอตตอน น้ำ เป็นต้น

เช่นเดียวกับบุคคล มองข้างนอกก็เป็นสิ่งมีชีวิตแห่งหนึ่ง มองข้างในก็ประกอบไปด้วยองค์ประกอบจากธาตุที่ต่าง ๆ กัน มากมาย ทำงานประสานกลมไวกันอยู่

ดังนั้นจะเห็นเป็นสิ่งที่เดียวกันหรือต่างกัน อยู่ที่ตำแหน่งผู้มอง สิ่งที่มอง และความละเอียดที่เห็น

แม้จะเห็นเป็นอย่างไร กลไกเหล่านี้ (ตนสมมติ) ล้วนมีการปรุงประกอบกันเกิดขึ้น เพราะเกิดจากการปรุงประกอบองค์ประกอบจึงบีบเค้นซึ่งกันและกันโดยธรรมชาติ ภาวะบีบเค้นเรียกว่า **ทุกข์**

เมื่อวิญญานไปรับรู้ทุกข์ แสงจิตจึงปรากฏเศร้าหมอง ใจบันทึก (จำ) ไว้ว่า ภาวะทุกข์นี้ไม่สบาย ไม่น่ายินดี แล้วถักสานวงจร (ชุดความปรารถนา) หลบหลีกทุกข์

เมื่อหลบหลีกทุกข์สำเร็จ ทุกข์หายไป ภาวะที่เกิดแล้วดับหายไป เรียกว่า **อนิจจัง**

พระผู้มีพระภาคทรงพบกลไกเหล่านี้ จึงสรุปว่า
สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา
สิ่งใด ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ควรยึดมั่นถือมั่น
เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่น ก็ปล่อยวาง
เมื่อปล่อยวางได้หมด ก็ปรากฏ "**พุทธะ**"

พุทธะ เป็นภาวะบริสุทธิ์ ไม่ใช่วิญญาน ไม่ใช่จิต ไม่ใช่ใจ ไม่ใช่อัตตา

พุทธะ มีธรรมชาติ รู้ ตื่น เบิกบาน ไม่ปนเปื้อน ไม่ประกอบ ไม่ปรุง ไม่เกิด ไม่ดับ อยู่ในความว่างบริสุทธิ์ ตลอดกาล เรียกว่า นิพพาน

วิญญาณในปฏิจจสมุปบาทกับ ในอาทิตตปริยาย เป็นวิญญาณ เดียวกันหรือไม่

Q ถาม :

กราบเรียนขอความรู้ค่ะ วิญญาณที่กล่าวใน
ปฏิจจสมุปบาท กับวิญญาณในอาทิตตปริยาย เป็น
วิญญาณเดียวกันไหมคะ

A อาจารย์ไชย ณ พล ตอบ :

เหมือนกันโดยธาตุ ต่างกันโดยธรรม

วิญญาณในอาทิตตปริยายสูตร

วิญญาณในอาทิตตปริยายสูตร หมายถึงธาตุรู้ที่เกิดรับรู้
การกระทบ เมื่อรู้แล้วบันทึกความจำไว้ใน synapse กระทบ
บ่อย ๆ หล่อหลอมเป็นชุด auto reflection (การสนองตอบ
อัตโนมัติ) เช่น เมื่อมีอะไรจะเข้าตา ตากระทบรับทันที เมื่อมี
เสียงกระทบหู หูจะฝั่งรับเสียงทันที เมื่อมีกลิ่นกระทบจมูก

จุมูกจะฟุดฟิตตามกลิ้ง เมื่อมีรสกระทบลิ้น ลิ้นจะซี้ดซัดตามรส เมื่อมีลมโชนมากระทบกาย กายจะผ่อนคลายตามลม เมื่อมีพายุมากระทบกาย กายจะทรงตัวต้านลม เมื่อมีความรู้สึกจากผัสสะภายนอกมากระทบใจ ใจจะมีปฏิกิริยา และจำลักษณะปฏิกิริยานั้นไว้ วิญญาณที่อายตนะ เกิด-ดับตามการเกิดดับของการรับรู้

หรือเมื่อใจสั่งมาว่าอยากเห็นสิ่งนี้ ตาก็สอดสายหา ใจอยากได้ยินเสียงนี้ หูก็เงี่ยโสตสดับ ใจอยากดมกลิ่นนี้ จมูกก็คู้คั่นดมหา ใจอยากลิ้มรสนี้ ลิ้นก็หลั่งสารน้ำลายสอลองลิ้ม ใจอยากสัมผัสผิวนี้ กายก็เสาะแสวงหา เป็นต้น

ทุกขณะแห่งปฏิกิริยาทั้งหมดนี้ เกิดความร้อนขึ้นเพราะการเสียดสีทำกิจ จึงเรียกว่าอาทิตต (ความร้อน) ปริยาย (โดยนัยต่าง ๆ)

วิญญาณในปฏิจจสมุปบาท

ในปฏิจจสมุปบาท พระพุทธองค์ตรัสว่า สังขารทำให้เกิดวิญญาณ นั่นหมายความว่า เกิดธาตุรู้ขึ้นรับรู้การปรุงแต่งทางกาย เกิดธาตุรู้ขึ้นรับรู้การปรุงแต่งทางวาจา เกิดธาตุรู้ขึ้นรับรู้การปรุงแต่งทางใจ

วิญญานรับรู้การปรุงแต่งทางกาย เกิดขึ้นที่ร่างกายที่ปรุงแต่งเป็นร่างอยู่ตลอดเวลา

วิญญานรับรู้การปรุงแต่งทางวาจา เกิดขึ้นที่สมอง เส้นประสาท และปาก ขณะที่ปรุงแต่งเป็นความคิดตามความหมาย ประกอบเป็นถ้อยคำ และเปล่งเสียงทางปาก

วิญญานรับรู้การปรุงแต่งทางใจ เกิดขึ้นที่ใจทุกขณะที่

1. ใจรู้ตัวอยู่
2. รับรู้ความรู้สึกที่รับมาจากการรับรู้ภายนอกใจ
3. รู้ความรู้สึกที่ผุดขึ้นมาในใจ
4. รับรู้การบันทึกความจำในความรู้สึกนั้น (ความทรงจำที่ฝังแน่นในใจจะข้ามภพชาติ)
5. รับรู้การประมวลชุดความจำเพื่อวินิจฉัยปรากฏการณ์ใหม่
6. รับการเรียนรู้คุณและโทษของสิ่งนั้น ๆ
7. รับรู้การประกอบความอยากและความไม่อยากในสิ่งนั้น
8. รับรู้เจตนาที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ
9. รับรู้การตัดสินใจสนองตอบสิ่งเร้าทั้งภายนอกและภายในแต่ละครั้ง
10. รับรู้การยึดถือไว้ หรือการสลัดออก
11. รับรู้ภวังค์ฐานจิตเดิม
12. รับรู้การประกอบจิตใหม่ถูกรอบ

13. รับรู้ความเจริญ
14. รับรู้ความเสื่อม
15. รับรู้ความสลาย
16. รับรู้การจุติ เคลื่อนจากภพหนึ่งสู่อีกภพหนึ่ง หรือแม่

ภพเดิม

17. รับรู้อุบัติ การเกิดใหม่
18. รับรู้การเสพลोकใหม่

ตลอดกระบวนการทั้งหมดนี้ มีวิญญูณธาตุเกิด-ดับนับไม่ถ้วนเพื่อ run the process เหมือนมีประจุไฟฟ้าเกิด-ดับที่หลอดไฟนับไม่ถ้วนเพื่อให้แสงสว่างดุจเดียวกัน และทุกขั้นตอนเป็นเหตุก่อผล เป็นผลก่อเหตุต่อเนื่อง จึงเรียกว่า ปฏิจจ (อาศัยเกิด) สมุปบาท (ฐานความเป็นไปพร้อม)

โดยสังเขป

วิญญูณที่อายตนะในอาทิตตปริยายสูตร กับวิญญูณที่สังขารในปฏิจจสมุปบาท เป็นวิญญูณธาตุเหมือนกัน แต่ต่างกันที่ความมหิมา ความพร้อมพรั่ง กลไกการทำงาน การเกิดดับ การบันทึก การวินิจฉัย การประกอบเจตนา การสนองตอบ การสืบต่อ การเคลื่อนสู่ภพ และการเกิดใหม่ จึงต่างกันที่ธรรม อันคือความเป็นไป

วิญญาณร้อนได้อย่างไรและจะ ดับวิญญาณได้อย่างไร

Q ถาม :

เรียนท่านอาจารย์ครับ ในอาทิตตปริยายสูตร บอกว่า
วิญญาณเป็นของร้อน ผมสงสัยว่าวิญญาณไม่มีตัวตน จะร้อน
ได้อย่างไรครับ ผมเห็นในปัจฉิมสมุทตสูตรเล็ก พระวิปัสสี
พุทธเจ้าทรงดับที่วิญญาณก็ตรัสรู้ธรรมได้ ผมก็สนใจที่จะ
จัดการที่วิญญาณเช่นกันครับ จึงเรียนถามท่านอาจารย์ เราจะ
ดับวิญญาณได้อย่างไรครับ เพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูก ขอความ
กรุณาด้วยครับ

A อาจารย์ไชย ณ พล ตอบ :

โอ เรื่องนี้ลึกซึ้งและละเอียด ค่อยพิจารณาไปนะครับ

วิญญาณคืออะไร

วิญญาณเป็นแสงรู้ มีอยู่แต่ไม่เป็นตน เหมือนแสงใน
ธรรมชาติก็มีอยู่แต่ไม่เป็นตน เป็นเพียงคลื่นพลังงานใน form

อนุภาค photon วิญญาณก็เป็นแสงรู้เรียกว่าวิญญาณธาตุ มีอยู่ในธรรมชาติ วิญญาณของชีวิตเกิดดับพร้อมผัสสะ

วิญญาณร้อนได้อย่างไร

วิญญาณร้อนเพราะการเสียดสี เช่นเดียวกับแสงอาทิตย์ที่ส่องออกมา พอคลื่นโฟตอนมาเสียดกับบรรยากาศโลก ความร้อนก็มาก ส่วนในอวกาศไม่มีชั้นบรรยากาศ จึงปราศจากการเสียดสี อุณหภูมิในอวกาศจึงต่ำมาก

การเสียดสีของชีวิตอยู่ที่ไหน

ชีวิตมีการเสียดสีเรียกว่าผัสสะ เกิดที่ตากับภาพ หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส ผิวกับบรรยากาศ ใจกับอารมณ์

ผัสสะทางกายนี้เข้าใจง่ายเพราะเห็นชัด เช่น ดูทีวีมาก ๆ ก็ตาร้อน หัวร้อน ฟังข้อมูลมาก ๆ ก็หูร้อน หัวร้อน สูดกลิ่นมาก ๆ ก็จมูกร้อน หนาวร้อน กินมาก ๆ ก็ลิ้นร้อน ตัวร้อน กระทบเท้า ล้ำไส้ ทวาร ก็ร้อนทั้งหมด สัมผัสมาก ๆ กายร้อน ใจร้อน

ผัสสะที่เกิดบ่อยที่สุด มากที่สุด ต่อเนื่องที่สุดคือผัสสะทางใจ ทั้งความนึก ความคิด ความรู้สึก ความทรงจำ เจตนา มากกระทบใจเป็นอารมณ์ต่าง ๆ เกิดดับในใจตลอดเวลา

วิญญาณเกิดดับถึงจึงทำให้เกิดรู้สึกที่ต่อเนื่อง เหมือนไฟฟ้า เกิดดับถี่ยิบก็เกิดแสงไฟที่ต่อเนื่อง

ปัจจัยหลักที่ทำให้ร้อนต่อเนื่อง

ในอาทิตตปริยายสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า ร้อนต่อเนื่องเพราะราคะ โทสะ โมหะ ทำให้ร้อนต่อเนื่อง

ราคะ เกิดเพราะตัณหากับสิ่งที่ประสบเข้ากันได้ พอเกิดราคะ ความร้อนในใจก็เกิดแล้ว หากรีบสลัดออกเลยก็หายเร็ว แต่หากหมกหมุ่นครุ่นคิดที่จะให้ได้มาก็ร้อนอีกมาก พอเสพสิ่งนั้น ๆ ก็เราร้อนอีก การคิดปรุงแต่งวิธีรักษาไว้ก็ร้อนอีกยาว ต้องรับรู้เสียดสีเรื่องราวเชิงซ้อนอีกหลายก็ร้อนอีกเยอะ เกิดผลผลิตและความรับผิดชอบต่อเนื่องก็ร้อนอีกนาน ภายก็เราร้อนตาม ใจก็ร้อนเพราะจินตนาการปรุงแต่งสารพัด ชีวิตร้อนรนเหน็ดเหนื่อยเหลือหลาย

โทสะ เกิดเพราะตัณหากับสิ่งที่เข้ามาไม่ลงตัวกัน ขัดแย้งกัน วิญญาณก็รับการเสียดสี ร้อนรุนแรง ใจก็ร้อนมาก หากสลัดออกเลยไม่ปรุงต่อ ก็หายเร็ว แต่หากปรุงต่อก่อพยายาม ก็จะมีอยู่กับความไม่ลงตัวนั้น ร้อนสะสมเพิ่มทวีทุกครั้ง หากคิดอ่านที่จะทำลายก็ร้อนอีกมาก ทำลายได้ก็ร้อนอีก

อ็อกโซ ด้วยความร้อนที่เกิด ใจกายก็ถูกแผดเผาตลอดกระบวนการ ชีวิตก็ย่อยยับ

โมหะ เกิดเพราะความไม่รู้ จึงคิดพลาถ์นฟุ้งซ่านไป เกิดเพราะความหลงผิดจึงคิดพลาถ์นฟุ้งซ่านไป เกิดเพราะบริการราคะจึงคิดพลาถ์นฟุ้งซ่านไป เกิดเพราะบริการโทสะจึงคิดพลาถ์นฟุ้งซ่านไป ตลอดสายที่ฟุ้งซ่านไป วิญญาณก็เสียดสีรับรู้ เป็นปฏิกริยาถูกโซ่ต่อเนือง ใจก็ร้อนพลุ่งพลาถ์น หากตัดใจสลัดความฟุ้งซ่านออกได้ ก็หายเร็ว แต่หากปรຸงต่อก็ยิ่งเผาไหม้ร้อนมาก จนตั้งเนื้อตั้งตัว นอนไม่หลับ กระทบกระส่าย ระบบต่าง ๆ รวนไปหมด ชีวิตก็เตลิด พอสั้งต่าง ๆ ไม่เป็นตามทีหลงชีวิตก็พลิกผันปั่นป่วน

ความรู้สึกร้อนสัมผัส

แต่ละคนจะรับความร้อนได้ไม่เท่ากัน เช่นเดียวกับที่มนุษย์เป็นสัตว์เลือดอุ่น รับอุณหภูมิ 25 องศา ถึง 45 ก็พอรับได้ ส่วนงูเป็นสัตว์เลือดเย็น รับอุณหภูมิ 25 องศา ถึง 45 ก็จ้ะร้อนมากรับไม่ได้ งูจึงหลบร้อนอยู่ใต้ดิน และออกมาหากินกลางคืนเป็นส่วนใหญ่

คนที่เมาราคะ โทสะ โมหะ มีใจกายเร่าร้อนเป็นประจำ เวลาเจอปัญหา จะไม่ค่อยรู้สึก เพราะอุณหภูมิตนสูงอยู่แล้ว แต่เวลาเจอเมตตาเย็นใจนิดหน่อย จะรู้สึกปลื้มมาก

คนที่อยู่ในสมาธิลึก มีใจกายเย็นเป็นประจำ เวลาเจอเมตตาเย็นใจนิดหน่อย จะรู้สึกเฉย ๆ เพราะตนก็มีเช่นกัน แต่เวลาได้ยินการกระแทกนิดหน่อยก็จะร้อนผ่าวขึ้นมา เพราะความต่างคลื่นมาก

เทวดาผู้มีศีลเป็นปกติ พอเห็นมนุษย์รักษาศีลก็จะอนุโมทนา พอเห็นมนุษย์ไม่รักษาศีลก็จะหงุดหงิด อยากจะสั่งสอน เป็นต้น

ดังนั้น ความรู้สึกร้อนไม่ใช่ค่าคงที่ เป็นค่า relative ผกผันกับระดับความร้อนความเย็นของผู้สัมผัส

วิญญานที่เย็นมีไหม

เมื่อวิญญานร้อนด้วยราคะ โทสะ โมหะ วิญญานก็สามารถเย็นได้ด้วยสุข สงบ เมตตา อุเบกขา ความว่าง

เมื่อสแกนดูทั้งจักรวาล ภาพที่ร้อนที่สุดในจักรวาลคือนรก ภาพที่เย็นที่สุดคือพรหม

ส่วนพระนิพพาน ปราศจากความร้อนความเย็นทั้งปวง เพราะพ้นคู่ตรงข้ามแล้ว มีแต่สุขอย่างยิ่งในว่างอย่างยิ่ง

จะดับวิญญานได้อย่างไร

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า กุลบุตรสามารถดับวิญญานได้ด้วยการดับ "ฉันทราคะ (ความใส่ใจหมกมุ่นในโยคีหรือโยร่าย)"

เมื่อดับฉันทราคะทั้งในสิ่งที่ไม่ดี และสิ่งที่ดีได้ จิตก็ปราศจากการปรุงใด ๆ

เมื่อจิตไม่ปรุง ผัสสะทางใจก็ไม่เกิด ความร้อนในใจก็ไม่มี

เมื่อใจไม่ปรุงไม่ร้อน กายก็ไม่ต้องตื่นนอน กายก็สงบเย็น

เมื่อใจกายไร้การปรุง วิญญานก็ดับ

หากยังมีชีวิตอยู่ วิญญานสะอาดธรรมชาติที่ทำหน้าที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ ก็ทำงานแบบ "รู้ก็สักว่ารู้ ไม่ใส่ใจพยัญชนะ (ถูกผิดสมมติ) และอนุพยัญชนะ (นิยาม นิยม ไม่นิยาม)" ใด ๆ ก็หลุดพ้นได้เฉพาะตน

วิญญาณนามรูปสัมพันธ์

Q ถาม :

กราบอาจารย์ค่ะ ในนพกาปิยสูตร พระสารีบุตร
อุปมาวิญญาณและนามรูปไว้ว่า

ไม้้อ ๒ กำ พึ่งตั้งอยู่ได้เพราะต่างอาศัยซึ่งกัน
และกันฉั่นใด เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป

ถ้าไม้้อ ๒ กำนั้น พึ่งเอาออกเสี้ยกำหนึ่ง อีกกำ
หนึ่งก็ล้มไป ถ้าดึงอีกกำหนึ่งออก อีกกำหนึ่งก็ล้มไป ฉั่น
ใด เพราะนามรูปดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ
นามรูปจึงดับ...

ไม่ทราบว่าผลานธรรมนี้กับปฏิจจสมุปบาท เพราะ
สังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึง
มีนามรูป... เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะ
วิญญาณดับ นามรูปจึงดับ... อย่างไรคะ

กราบขอบพระคุณอาจารย์ค่ะ

A อาจารย์ไชย ณ พล ตอบ :

ปฏิบัติสมุปบาทใหญ่เริ่มจากอวิชา แต่หลายท่านดับที่วิญญาณ หลายท่านดับที่นามรูป หลายท่านดับที่ตัณหาเมื่อดับได้ อวิชาก็สลายไปด้วยก็ไม่จำเป็นต้องดับที่อวิชาอีก ดังนั้น ใครดับตรงไหน ก็มักแสดงปฏิบัติสมุปบาทถึงตรงนั้น

แต่ความเป็นพระพุทเจ้า เมื่อตรัสรู้แล้ว ทรงแห่งตลอดสรรพสัจจะ ขณะเสวยวิมุตติสุขจึงทบทวนปฏิบัติสมุปบาททั้งระบบ และทรงเห็นว่าโลกยุคนี้ อวิชาห่อหุ้มตัณหาฉาบทาหนาแน่น จึงทรงแสดงครบถึงอวิชา

บางยุคบางสมัย อวิชาเบาบาง พระพุทเจ้าบางพระองค์ เช่น พระวิปัสสีพุทเจ้า ก็ทรงแสดงแค่วิญญาณกับนามรูปเช่นกัน

เพื่อนำสู่ภาคปฏิบัติควรเข้าใจปฏิบัติสมุปบาททั้งสามขณะ คือ

๑. ขณะแรกเกิด The origin

๒. ขณะดำรงอยู่และสืบต่อวนเวียน ต่างเป็นเหตุแก่กันและกัน จึงเกิดผลเวียนไปเวียนมา

๓. ขณะดับ ดับแน่น ๆ จะหลุดทั้งพวง เพราะทุกตัวพันกันอยู่

The origin

อวิชชาทำให้เกิดสังขาร การประกอบอินทรีย์สารเป็น เซลล์ การประกอบเซลล์ ทำให้เกิดวิญญูณ แสงธาตุรู้การ ประกอบนั้น

วิญญูณที่รู้นั้นสะสมความทรงจำมากเข้า พัฒนาไป เกิดนามรูป นามคือใจ รูปคือกาย

ขณะดำรงอยู่สืบต่อวนเวียน

ต่างเป็นเหตุแก่กันและเป็นผลของกัน two ways and multi network

Two way - รูป (วัตถุ) ภายนอกประกอบกับอายตนะ ภายใน จึงเกิดวิญญูณที่อายตนะที่รับการกระทบนั้น

เมื่อวิญญูณรับรู้แล้ว จึงเกิดเวทนาและสัญญาความจำเก่า + ความจำใหม่

เมื่อรู้แล้ว จึงเกิดการประกอบเจตนา (จิตตสังขาร) ในการสนองตอบ หากในความจำมีเชื้อตัณหาอยู่บ้าง ก็ปรุง ความอยากความไม่อยาก เติลิดไปถักสานปฏิจจสมุปบาทสืบต่อไป

Multi network - ตัณหา กรรม (สังขาร) จึงเป็นเหตุให้เกิดวิญญูณ พันกันไปมาทั้งวงจรปฏิจจสมุปบาท

ขณะดับ

ดับตรงไหนก็ตาม หากดับแล้วดับสมุทัยหลัก คือ อวิชชา และตัณหา ได้ด้วย จะเป็นการดับถาวร ไม่ต้องประกอบ ปฏิจจสมุปบาทอีก เหลือแต่กิริยา ปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติ ด้วยปัญญา

โดยสรุป

วิญญานทำให้เกิดนามรูป นามรูปทำงานเป็นขั้นห้า รู้ที่ขั้นทั้งหมดจึงเป็นรู้แห่งวิญญาน เมื่อดับวิญญาน นามรูป (ขั้น) ก็ตั้งอยู่ไม่ได้ หรือเมื่อดับนามรูป (ขั้น) วิญญานก็ไม่มีที่ตั้ง ดังนั้น จะดับที่วิญญานหรือดับที่นามรูปก็ได้

"พุทธะ" ไม่ใช่วิญญาน ไม่ใช่ขั้นหรือนามรูป บริสุทธิ์ เป็นอิสระจากระบบขั้นและวิญญานทั้งปวง

วิญญาณไปเกิดตามอะไร และจะดับวิญญาณได้อย่างไร

Q ถาม :

เรียนถามท่านอาจารย์ครับ วิญญาณที่ไปเกิดนี้ไปเกิดตามอะไรครับ เราจะดับวิญญาณได้อย่างไรครับ

A อาจารย์ไชย ณ พล ตอบ :

เป็นคำถามที่ดีนะ

ก่อนอื่นเข้าใจความจริงก่อนว่า วิญญาณไม่ได้ไปเกิด เพราะวิญญาณเกิดดับตลอดเวลาตามสังขาร เหมือนไฟฟ้าเกิดดับตามการเปิด-ปิดสวิตช์

สวิตช์ที่เปิดปิดวิญญาณ คือ สังขาร เวลาพูดถึงสังขารคนจำนวนมากเข้าใจว่าเป็นร่างกาย ก็ใช้ส่วนหนึ่ง นั้นเป็นเปลือกของสังขาร สังขารละเอียดที่เปิดปิดบ่อย คือ จิตตสังขาร ทันทีที่มีความใส่ใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตตสังขารก็เปิดวิญญาณก็ปรากฏ พอไม่ใส่ใจอะไรเลย จิตตสังขารก็ปิดวิญญาณก็ดับ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า วิญญาณเกิดเพราะ

เหตุปัจจัย เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดวิญญานคือสังขาร เมื่อสังขาร
ดับ วิญญานก็ดับ

แล้วอะไรไปเกิด

ถ้าดูจากสิ่งที่ปรากฏในภพภูมิต่าง ๆ ก็เหมือนว่าจะเป็
สังขาร เพราะจากมนุษย์ไปเกิดเป็นเดรัจฉานบ้าง เปเรตบ้าง
นรกบ้าง เทวดาบ้าง รูปพรหมบ้าง อรูปพรหมบ้าง ซึ่งล้วนมี
สังขารต่างกัน แต่พอเข้าไปในโลกการทำงานของสังขาร
สังขารไม่ได้เป็นอิสระโดยตัวเอง สังขารเกิดจากเหตุปัจจัยมา
ประกอบสร้างมันขึ้น พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า *สังขารเกิด
เพราะอวิชชาปรุง* ตามสูตรของตัณหา โดยมีกรรมแต่ง
ลักษณะ เมื่ออวิชชาดับ สังขารก็ดับ

ดังนั้น ถ้ายังมีการเกิดอีก ก็แสดงว่ายังมีอวิชชาปรุง
สังขาร เมื่อจะพูดให้ถูกตามพุทธธรรม ตัวไปเกิดคืออวิชชา
เป็นผู้ปรุงสังขารขึ้นมา ตามสูตรของตัณหาต่าง ๆ แล้วกรรม
ละ กรรมเป็นตัวแต่งสังขารเฉย ๆ ไม่ใช่ผู้ปรุง เปรียบ
เหมือนกับเชฟเป็นคนปรุงอาหาร โดยเอาส่วนประกอบมา
ผสมตกแต่งรสชาติต่าง ๆ ตามสูตรที่ตัณหากำหนด ดังนั้น ผู้
ปรุง (อวิชชา) กับสูตร (ตัณหา) และปัจจัยตกแต่ง (กรรม) จึง
เป็นคนละอย่างกัน

ถ้าจะดับการเกิด ก็ต้องดับอวิชชา หรือดับสูตรตัณหาให้หมด

สูตรตัณหาจากไหน

สูตรตัณหาทั้งหลายมาจากเป็นการผสมส่วนความยินดี ยินร้ายในสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ในชีวิต ในความสัมพันธ์ ใน รูปธรรม นามธรรมทั้งหมด ยังมีหลายสูตรมากเท่าใด ก็ยิ่งแต่ง กรรมมากเท่านั้น อวิชชาก็ปรุงสังขารได้มากมายสารพัดภาพ เมื่อดับสูตรตัณหาหมด อวิชชาก็ไม่มีสูตรให้ปรุง ก็พอหาย สลายไป

แต่ถ้าสูตรตัณหาเยอะเหลือเกิน ดับเท่าไรก็ดับไม่หมด สักที ดับที่อวิชชาเลยได้ใหม่ ได้ เต็ดขาดไปเลย

แล้วอวิชชาอยู่ที่ไหน

อวิชชาอยู่ก่อนกลไกการปรุง ก็ยกย่อนการปรุงเข้าไป เรื่อย ๆ จนสุดก็พบอวิชชา พระพุทธองค์จึงทรงให้เข้าสมาธิ สมาธิคือการกลั่นสังขาร โดยลอกสังขารหยาบ ๆ ออก แล้ว สำรวมจิตเข้าภายใน แล้วลอกสังขารละเอียดออกอีกเรื่อย ๆ จนสุด ทุกระดับที่ลอกสังขารออกได้ เรียกว่า ฌาน เช่น

ฌาน ๑ ลอกกาม พยาบาท ฟุ้งซ่าน ลังเลสงสัย ง่วงงุนออก เหลือแต่สติรู้อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ดีหรือเป็นกลาง มีสังขารบ้าง

เพียงวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข จิตตั้งมั่น

ฉาน ๒ ลอกวิตก วิจารณ์ออก เหลือแต่สติรู้ ปิติ สุข จิตตั้งมั่น

ฉาน ๓ ลอกปิติออก เหลือแต่สติรู้ สุข จิตตั้งมั่น และ
อุเบกขา

ฉาน ๔ ลอกสุขออก เหลือแต่สติรู้บริสุทธิ์ และอุเบกขา
ตั้งมั่นอยู่

เมื่อลอกสังขารจนสะอาดแล้ว ก็ใช้สติบริสุทธิ์ส่องดู
รากเหง้าแห่งการปรุงจิต ก็เจอพบอวิชชา จากนั้นใช้ธรรม
ปัญญาดูความจริงว่า พลังอวิชชาที่แท้ไม่เที่ยง ไม่เป็นตน
ปรุงสังขารอันมีธรรมชาติเป็นทุกข์ หากอวิชชายังอยู่ก็ยิ่งสร้าง
ทุกข์ได้ไม่รู้จบ นำเปื้อนหนาย แล้วปล่อยวางพลังอวิชชา ปล่อย
วางจนอวิชชาสลายไป การปรุงจิตก็หายไปสิ้น เหลือแต่
ปัญญาแจ่มแจ้งสรรพสิ่งทั้งปวง อันเป็นที่สุดแห่งวิวัฒนาการ
เรียกว่า "พุทธะ"

ถามว่าเมื่อถึงพุทธะแล้ว วิญญาณยังอยู่ไหม

หากชีวสังขารที่กรรมครองยังไม่หมดอายุขัย ยังไม่สลาย
วิญญาณก็ยังคงดับรับรู้ แต่ไม่มีการปรุงแต่งแล้ว เพราะ
อวิชชาดับไปแล้ว เมื่อสังขารอันกรรมครองหมดอายุขัย
สังขารใหม่ไม่เกิดอีกเพราะไร้ผู้ปรุง ตัณหาสูตรต่าง ๆ ก็ไม่มี

แล้ว เพราะเซฟผู้สร้างสูตรตายไปแล้ว วิญญาณก็ไม่ปรากฏอีก
จบกิจวิวัฒนาการ

รู้แล้ว ก็รีบปฏิบัตินะ เอาให้ได้ผลก่อนตาย จะได้สบาย
พ้นทุกข์ถาวร

ดับวิญญาณแล้วจะเข้าสู่ความมืด กลายเป็นอวิชชาใหม่

Q ถาม :

ท่านอาจารย์ครับ มีการปฏิบัติธรรมประเด็นหนึ่งที่ผมสงสัยมานานมากแต่ยังไม่ได้เรียนถามท่านอาจารย์สักที พอมาพิจารณาชั้นธ พยายามลอกชั้นธออก พอมาถึงวิญญาณก็ไม่ว่าจะลอกอย่างไร เพราะวิญญาณเป็นธาตุรู้ตามธรรมชาติ ถ้าเราดับวิญญาณ ก็ไม่เหลือรู้อะไรเลย เกรงว่าจะเข้าสู่ความมืด กลายเป็นอวิชชาไปเลย ไปต่อไม่ได้ครับ ขอท่านอาจารย์กรุณาแนะนำด้วยครับ

A อาจารย์ไชย ณ พล ตอบ :

เป็นคำถามที่ลึกซึ้งดีมาก เมื่อถามเรื่องลึกซึ้ง คำตอบก็หลีกเลี่ยงความลึกซึ้งไม่ได้ ดังนั้นค่อย ๆ พิจารณาไปนะ

ธรรมชาติวิญญาณ

วิญญาณเป็นรูปมีสภาพเป็นแสง ทำหน้าที่รู้ วิญญาณจะอยู่และเกิดและรู้ 3 ที่ คือ

1. *วิญญูณเกิดและรู้ที่อายตนะ* ได้แก่ วิญญูณที่จักขุ ประสาท วิญญูณที่โสตประสาท วิญญูณที่ฆานประสาท วิญญูณที่ชีวาหาประสาท วิญญูณที่กายประสาท วิญญูณที่มโนทวาร วิญญูณทั้งหกนี้เป็นวิญญูณที่เกิดรู้ในระบบมนุษย์

2. *วิญญูณเกิดและรู้ที่สังขาร* จำได้ใหม่ในปฏิจจสมุขบาท เพราะสังขารมี วิญญูณจึงมี เมื่อมีจิตตสังขาร (อารมณ์, เจตนา) วิญญูณก็เกิดรู้ทันทีทันใด เมื่อจิตตสังขารสร้างวจีสังขาร (คิดตามความหมาย แล้วประกอบวาจา) วิญญูณก็เกิดรู้ตลอดกระบวนการ เมื่อจิตตสังขารและวจีสังขารขับเคลื่อนอากัปกิริยาทางกาย (ความทรงกาย, การจดจ่อของอายตนะ, การเคลื่อนไหวกาย) วิญญูณก็เกิดรู้ทุกขณะ วิญญูณทั้งสามเซ็ทนี้เป็นวิญญูณที่เกิดรู้ในการปรุงสังขาร และใช้สังขารทำกิจของมนุษย์

3. *เมื่อชีวิตมีการพัฒนามาพอควร พลังนามธาตุทั้งหมด จะตกผลึกรวมกันเป็นมโน (ดวงใจ) วิญญูณธาตุก็เกาะรู้อยู่ที่ใจตลอด* เนื่องจากใจทำงานไม่หยุด ความรู้สึกเป็น identity เฉพาะของแต่ละดวงใจจึงเกิดขึ้น เป็นบุคคลต่าง ๆ ครั้นกายหมดสภาพตายไป แต่ใจไม่ยอมตาย วิญญูณธาตุก็เกาะรู้ต่อเนื่อง และพากันไปเกิดในภพภูมิใหม่ หรือภพภูมิเดิมแต่มีชีวิตใหม่

แล้วที่มาของวิญญาณเหล่านั้นมาจากไหน

วิญญาณธาตุในธรรมชาติดำรงอยู่ในธรรมชาติทุกหนแห่งในจักรวาล เป็นแสงที่ละเอียดกว่าโฟตอน เหมือนอิเล็กตรอนที่มีอยู่ทุกหนแห่งในจักรวาล

การเกิดและทำงานของวิญญาณในชีวิตก็คล้ายการเกิดของแสงโฟตอน ครั้นอิเล็กตรอนมีการเคลื่อนไหวเมื่อใดแสงโฟตอนก็เกิดขึ้นเรียกว่าฟ้าแลบ วิญญาณในชีวิตก็เช่นกัน ครั้นมีการประกอบสังขารเมื่อใด แสงวิญญาณก็เกิดขึ้นรู้ทันที่ดังนั้นสังขารเป็นอย่างหนึ่ง วิญญาณเป็นอย่างหนึ่ง

แม้จุลินชีพก็มีวิญญาณธาตุแต่ไม่มีมโนธาตุ ต้นไม้ก็มีวิญญาณธาตุแต่ไม่มีมโนธาตุ ดังนั้น วิญญาณธาตุเป็นอย่างหนึ่ง มโนธาตุเป็นอย่างหนึ่ง เมื่อมโนทำงาน ก็มีวิญญาณธาตุเกาะรู้อยู่ที่มโนเสมอ เรียกว่ามโนวิญญาณ แต่วิญญาณสามารถอยู่ได้แม้ไม่มีมโน และมโนเมื่อไม่ทำกิจก็สามารถอยู่ได้แม้ไม่มีวิญญาณ

มนุษย์ เทวดา พรหม เตร็จฉาน เปเรต นรก ทุกจักรวาล มีมโน ชีพอื่น ๆ ไม่มีมโน

ขั้นของสภาวะ

1. ในชีวิตปกติ สัตว์โลกใช้วิญญานรับรู้การทรงอยู่ และการเสพโลก ตัวเสพคืออายตนะ ตัวอยากเสพคือตัณหา วิญญานเช่นนี้มีการเสียดสีมาก เกิดความร้อนโดยธรรมชาติ (อาทิตต-ปริยายสูตร)

2. ในดวงใจสัตว์ มีการปรุงอารมณ์ในการเสพ และมีการบันทึกไว้เป็นสัญญา (ความทรงจำ) ความทรงจำเดิมหล่อหลอมให้เกิดเจตนารูปแบบด้านต่าง ๆ ในทุกเจตนาที่มีวิญญานเกิดรู้ หากเจตนาร้าย อารมณ์ก็ร้อน วิญญานก็ร้อน (อกุศล)
หากเจตนาดี อารมณ์ก็เย็น วิญญานก็เย็น (กุศล)
หากเจตนาสงบ อารมณ์ก็สงบ วิญญานก็สงบ (สมาธิ)
เราจะเห็นได้ว่า วิญญานเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาเป็นอย่างหนึ่ง เจตนาเป็นอย่างหนึ่ง

3. ในการพัฒนาจิตใจ สัตว์ทุกโลกในจักรวาล เมื่อมีประสบการณ์เรียนรู้ได้ที่แล้ว ก็จะพยายามพัฒนาจิตใจให้สงบสุขมากขึ้น

ขั้นสติ ใช้มนสิการ + วิญญานรู้ตั้งมั่น ณ ปัจจุบันขณะ

ขั้นอุปจารสมาธิ ใช้สติ + วิญญานรู้ + เจตนาลอก ละ

ล้าง นิวรณ์ (อาการอกุศลอันเร่าร้อน) ออก

ขั้นรูปฌาน ใช้สติ + วิญญาณรู้ + มนสิการ ดับวิสังขาร
ลอก ละ ล้าง การปรุงแต่งกายสังขารแม้ประณีตออก ขำระจิต
ให้หมดจด

ขั้นรูปฌาน ๑ ใช้สติ + วิญญาณรู้ + มนสิการ ลอกรูป
และการเกาะเกี่ยวรูปออก น้อมเข้าสู่ความว่าง (อากาศธาตุ)

ขั้นรูปฌาน ๒ ใช้สติ + วิญญาณรู้ + มนสิการ ลอก
ความว่าง และการเกาะเกี่ยวความว่างออก น้อมเข้าสู่รู้ล้วน ๆ
(วิญญาณธาตุ) ในขั้นนี้จะเห็นวิญญาณธาตุธรรมชาติอันไร้
ขอบเขต (วิญญาณนังอนันตัง)

ขั้นรูปฌาน ๓ ใช้สติ + มนสิการ (ใจ) ลอกวิญญาณ
ออก น้อมเข้าสู่ความไร้อันไร้ขอบเขต (อาภิญญัญญาตนะ) ใน
ขั้นนี้เมื่อไม่รู้ด้วยวิญญาณแล้ว ก็รู้ด้วยมโนธาตุโดยตรง การรู้
ด้วยมโนธาตุจะบางเบาว่าการรู้ด้วยวิญญาณธาตุมาก

ขั้นรูปฌาน ๔ ใช้มนสิการ (ใจ) ลอกความไร้ออก น้อม
เข้าสู่สถานะที่ละเอียดยิ่งกว่า ปรากฏว่า เหลือแต่สัญญาที่ไม่
ทำงานอยู่ เพราะไม่มีวิญญาณรู้ (เนวสัญญานาสัญญาตนะ)

ขั้นนิโรธสมบัติ ดับสัญญา ดับอทุกขมสุขเวทนา ดับใจ
เข้าสู่นิโรธ สติตเสถียร อยู่อย่างนั้น ไม่รับรู้อะไร ๆ ในโลก ใน
กาย ในใจ สมบัตินี้ เป็นที่พักจากขันธสัมบูรณ์ เฉพาะพระ
อนาคามีและพระอรหันต์เท่านั้นเข้าได้

สิ่งที่เหลืออยู่หลังดับวิญญาณ

มีสอง scenarios

สภาวะที่ ๑ เมื่อวิญญาณธาตุในอายตนะและสังขารดับ จะเหลือความไร้ และสัญญาในใจที่ไม่ทำงาน เมื่อสัญญาละเอียดเวทนาประณีตดับสนิทด้วย ก็เข้านิโรธ

สภาวะที่ ๒ เมื่อวิญญาณธาตุในใจดับพร้อมอวิชชาดับ จะเหลือพุทธะ "รู้ ตื่น เบิกบาน"

พุทธะคืออะไร

พุทธะเป็นผลสำเร็จของพุทธการกกรรม

จำได้ไหม ช่วงที่เราใช้ชั้นพัฒนาสานสร้างกุศลมา เพื่อให้มันสบาย วิญญาณเย็น หากการสร้างกุศลนั้นบริสุทธิ์ บริบูรณ์ถึงขั้นปรมัตถปารมี ปรมัตถปารมีทั้งหมดเป็นพุทธการกกรรม พุทธการกกรรมจะกลั่นเป็นพุทธะ ที่สุดวิวัฒนาการของแต่ละบุคคล

พุทธะ ไม่ใช่ชั้น ไม่ใช่จิต ไม่ใช่ใจ เพียงใช้ชั้นและจิตใจ ในการบ่มเพาะ เหมือนกับทารกไม่ใช่เมล็ดลูก แต่อาศัยเมล็ดลูกในการบ่มเพาะ ครั้นเติบโตแข็งแรงได้ที่ก็จะหลุดออกมาจากชั้น เรียกว่า "การหลุดพ้น"

กระนั้น เพื่อความเชื่อมโยงกับความเข้าใจเดิม บ้างก็เรียกพุทธะว่า "จิตสุดท้าย" บ้าง "จิตบริสุทธิ์" บ้าง "จิตหลุดพ้น" บ้าง พวกที่ไม่เกาะสัญญาเดิมก็เรียกว่า "พุทธะ" จะเรียกอย่างไรก็ได้ เพราะภาษาเป็นเพียงสมมติบัญญัติ เข้าถึงสภาวะให้สุดถึงจริง ก็ใช้ได้

สรุป

ดังนั้น สิ่งที่เหลืออยู่หลัง ดับวิญญานแต่อวิชชายังไม่ดับ คือ ความไร้ ใจประณีตสุด และสัญญา

สิ่งที่เหลืออยู่หลัง ดับวิญญานและอวิชชาดับพร้อม คือ "พุทธะ"

พุทธะคือ "รู้ ตื่น เบิกบาน บรมสุข ในบรมว่าง อันอมตะ" เป็นที่สุดแห่งวิวัฒนาการ

อะไรทำงานเมื่อวิญญานดับ

Q ถาม :

ท่านอาจารย์ครับ เมื่อเราดับวิญญาณธาตุในวิญญาณัญญาตนมานานแล้ว น้อมเข้าสู่อาภิญญาญาณตนมานาน อะไรเป็นผู้น้อมครับ เมื่อดับวิญญาณแล้ว จิตที่ยังทำงานได้นั้นคือ "จิตใต้สำนึก" ที่ซิกมันด์ ฟรอยด์พูดถึงใช่ไหมครับ

A อาจารย์ไชย ฌ พล ตอบ :

เพื่อแจ่มแจ้งภาพรวมทั้งระบบ เข้าใจสิ่งที่ซิกมุนท์ ฟร็อยท์พูดถึงก่อน แล้วมาดูสิ่งที่พระพุทธรองค์ทรงรู้อันแจ่ม

ซิกมุนท์ ฟร็อยท์ สังเกตว่าการที่มนุษย์แต่ละคนแสวงหาต่างกันนั้น น่าจะมี drive (ตัวขับเคลื่อน) ในจิตที่แตกต่างกัน เขาจึงพยายามวิเคราะห์วิจัยเข้าไปในจิตของตนเองว่า มีอะไรเป็น drive ที่ทำให้เขาปรารถนา และแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต เขาก็พบว่าแรงขับสำคัญในจิตของเขาคือ "กาม" เขาจึงบัญญัติจิตที่กำลังทำงานรู้สึกตัวอยู่ชั้นนอกนี้เรียกว่า "จิตสำนึก" แต่ drive ตัวขับเคลื่อนที่แท้จริงข้างใน คือ "จิตใต้

สำนึก" ซึ่งผลักดันให้จิตสำนึกแสวงหาเพื่อสนอง drive จาก
จิตใต้สำนึก

ถ้าจะเทียบเฉพาะส่วนที่พรีอาร์ทพบ กับการรู้แจ้งของ
พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเรียกแรงขับเหล่านี้ว่า
"อนุสัย" คือกิเลสที่นอนเนื่องในความทรงจำมายาวนาน
ประกอบด้วย

1. กามราคะ (ความกำหนัดในกาม, ความอยากได้ติดใจ
ในการเสพผัสสะทั้งหลาย)

2. ปฏิฆะ (ความขัดใจ, ความหงุดหงิดขัดเคือง คือ โทสะ
พยาบาท)

3. ทิฏฐิ (ความเห็นผิด, การถือเอาความคิดเห็นว่าเป็น
ความจริง)

4. วิจิกิจฉา (ความลังเล, ความสงสัย)

5. มานะ (ความถือตัวว่าสูง ว่าต่ำ ว่าเสมอกับคนอื่น)

6. ภวราคะ (ความกำหนัดในความเป็น อยากดั่ง อยาก
ยิ่งใหญ่ อยากเป็นที่ยอมรับ อยากยั่งยืน)

7. อวิชชา (ความไม่รู้สัจจะ และความรู้ผิดทั้งหลาย)

เหล่านี้ คือ drive ที่ผลักดันจิตใจให้ดิ้นรนไปอย่างเหน็ด
เหนื่อย นานแสนนาน

การรู้แจ้งของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ตรัสรู้ "สัพพัญญุตญาณ" คือรู้แจ้งสิ่งทั้งปวง แต่ญาณที่ทรงสอนและนำสาวกปฏิบัติมากที่สุด คือ "โพธิญาณ" คือญาณเพื่อการบรรลุธรรมขั้นทุกข

ในเรื่องจิต พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งตั้งแต่ 1) จิตธาตุ 2) การเกิดแห่งจิต 3) การประกอบแห่งจิตธาตุกับธาตุอื่น 4) กลไกการทำงานของจิต 5) อาการของจิต 6) ความเสื่อมแห่งจิต 7) เหตุแห่งความเสื่อมของจิต 8) ความเจริญแห่งจิต 9) กระบวนการพัฒนาจิต 10) ความปกติของจิต 11) ความผิดปกติของจิต 12) การแก้ไขความผิดปกติของจิต 13) รสของจิต 14) ความเศร้าหมองแห่งจิต 15) ความผ่องใสแห่งจิต 16) ความจำกัดคับแคบแห่งจิต 17) ความไร้ขอบเขตแห่งจิต 18) ความไม่รู้แห่งจิต 19) ความรู้ผิดแห่งจิต 20) ความเป็นโทษแห่งจิต 21) ความหลงแห่งจิต 22) ความรู้จริงแห่งจิต 23) ความรู้แจ้งแห่งจิต 24) ความเป็นคุณแห่งจิต 25) อานุภาพแห่งจิต 26) ปาณินทรีย์แห่งจิต 27) ความอิสระแห่งจิต 28) สภาวะต่าง ๆ ของจิต 29) วิหารธรรม ที่อยู่แห่งจิตต่างสภาวะ 30) ภพภูมิ สังคมแห่งจิตต่างคุณธรรม 31) การสืบทอดแห่งจิต 32) ความเป็นภาวะปรุ้งแต่งบิบบัันกันเองแห่งจิต

33) ความไม่เที่ยงแห่งจิต 34) ความไม่เป็นตนแห่งจิต
35) การพุกจิต 36) การดับจิต 37) ความบริสุทธิ์แห่งจิต
38) ความหลุดพ้นแห่งจิต 39) ความหลุดพ้นจากจิต และ ฯลฯ
ทั้งหมดนี้ ปราภฏอยู่ในอภิธรรมปิฎก

เปรียบเทียบเข้าใจ

ดังนั้น สิ่งที่พร็อยท์พบ เป็นแง่หนึ่งของเสี้ยวหนึ่งที่
พระพุทธเจ้าทรงแจ่มแจ้ง แต่ก็เป็นกรพยายามที่ดีของพร็อยท์
ที่จริงอาจารย์จิตแพทย์คนหนึ่งของพร็อยท์ก็เป็นชาวพุทธ

อะไรทำงานเมื่อวิญญานดับ

เมื่อวิญญานดับ ใจทำงานต่อได้ แต่การทำงานของใจใน
อากิณัจญายตนฌานก็ดี ในเนวสัณญานาสัณญายตนฌานก็
ดี ไม่ใช่จิตใต้สำนึก (drive ขับเคลื่อน) ของพร็อยท์ เพราะจิต
ใต้สำนึกของพร็อยท์หมายถึงแรงขับของกิเลส ซึ่งดับไปตั้งแต่
ก่อนเข้าฌาน ๑ แล้ว

ใจที่ทำงานต่อหลังวิญญานดับ คือ "มโนสำนึก" เป็น
ผลรวมของวิวัฒนาการที่บุคคลพัฒนา มโนสำนึกยังคง
"มนสิการ" ได้ด้วยอำนาจใจเอง เพราะใจเป็นประธานในชีวิต
ทั้งปวง แม้ลูกน้องวิญญานไม่อยู่ ประธานใจก็ยังคงทำงานได้

ระดับการ "รู้" ของชีวิต

1. รู้ด้วยวิญญานธาตุ เช่น การรับรู้ด้วยระบบประสาททั้งหมด และใจที่มีวิญญานเกาะ

2. รู้ด้วยสังขาร เช่น การปรุงความคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ คาดคะเนไปตามความหมายต่าง ๆ ถูกบ้างผิดบ้าง

3. รู้ด้วยจินตนาการ ด้วยการเพ่งจิตดู เห็นเป็นภาพตามจินตนาการ

4. รู้ด้วยจิต เมื่อประกอบกับเจตสิกต่าง ๆ จำแนกภาวะใหญ่ ๆ ได้ 121 ภาวะ จำแนกละเอียดจะได้ประมาณ 3 หมื่นกว่าภาวะ

5. รู้ด้วยใจ เมื่อประกอบกับปัจจัยต่าง ๆ ในธรรมชาติ ซึ่งมี 24 ปัจจัย ประกอบกันแล้วในสัดส่วนต่าง ๆ กัน สามารถผันแปรไปได้ 9,800,000 ภาวะ ดังปรากฏอยู่ในมหาปฏฐานอภิธรรมปิฎก

6. รู้ด้วยจิตที่ไม่ประกอบกับอะไรเลย นอกจากจิตธาตุเอง เป็น "จิตรู้จิต" เป็นสภาวะพร้อมรู้สิ่งต่างอย่างเที่ยงตรง

7. รู้ด้วย "จิตสำนึก" ที่พัฒนาปัญญามาพอควรแล้ว รู้ชัดใน คุณ-โทษ บุญ-บาป สิ่งที่ควร-สิ่งที่ไม่ควร จนหล่อหลอม set of value เป็นหลักในการรับรู้ พิจารณาตัดสินสิ่งต่าง ๆ ในจิตใจ ชีวิต สังคม โลก และธรรมชาติ

8. รู้ด้วยใจที่กลั่นบริสุทธ์ี ออกจากปัจจัยปรุงแต่งแล้ว พอควร เป็นผลรวมแห่งวิวัฒนาการ เหลือรู้เป็น "มโนสำนึก" ลึกกว่าจิตสำนึก เป็นศักยภาพเฉพาะบุคคล ต่างกันไป ตามระดับวิวัฒนาการที่ไม่เท่ากัน

9. รู้ด้วยญาณ เป็นการรู้เห็นแจ่มแจ้ง ปรากฏเมื่อจิตหมดจด ใจหมดจด ปรากฏแสงบริสุทธ์ีผ่องใส ตั้งมั่นได้ที่ จะรู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้โดยตรง โดยไม่ต้องพยายาม อริยชนชั้นเลิศสามารถรู้ได้ 67 ญาณ พระผู้มีพระภาคทรงสามารถรู้ 73 ญาณ ดังปรากฏอยู่ในปฏิสัมภิทามรรค

10. รู้ด้วยพุทธะ เป็นรู้ ตื่น เบิกบาน เมื่อเป็นอิสระหลุดพ้นจากปัจจัยปรุงแต่งทั้งปวง

11. รู้ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นปัญญาญาณสูงสุดที่บุคคลเข้าถึงได้ จักรู้ความจริงแท้แห่งความมีอยู่เป็นอยู่ทั้งหลาย และรู้ความบริสุทธ์ีอย่างอมตะ รู้นี้จะไม่เหมือนรู้ทั้งหมดที่ ร่ำเรียนและประสบมาตลอดกระบวนการวิวัฒนาการ เป็นรู้ใหม่ที่หมดจด เทียงตรง ลึกซึ้ง แหวงตลอดอย่างที่ไม่เคยรู้เคยเห็นมาก่อน ไม่มีรู้ใด ๆ ในจักรวาลเทียบได้

12. รู้ด้วยสัพพัญญุตญาณ รู้แจ้งสิ่งทั้งปวงโดยทันใดอย่างไม่มีอะไรปิดกั้นได้ ญาณนี้ปรากฏกับพระพุทธเจ้าเท่านั้น

นี่คือตัวอย่าง "รู้" ที่สำคัญ ๆ

สรุป

ดังนั้น ในรู้อยังมีรู้อีก เหนือรู้อยังมีรู้อีก

พัฒนารู้อีกให้บริสุทธิ์ อย่าหยุดที่รู้อีกน้อย อย่ายึดรู้อีกที่หลง
อย่างใดอย่างหนึ่ง

ที่สุดของ "รู้อีก" ต้อง ตื่น เบิกบาน บริสุทธิ์ อมตะ เมื่อนั้น
ก็จบกิจวิวัฒนาการ ไม่ต้องแสวงหารู้อีก ๆ อีก

จัดทำโดย : มูลนิธิอุทยานธรรม
บรรณาธิการ : ธีรญาณนรี ศรีบุญยาฐิติกุล
รวบรวม : ญาณสุโข
ศิลปกรรม : มสาฤทธิ์ อริยะะ

© มูลนิธิอุทยานธรรม
345 หมู่ 3 ต.สามร้อยยอด อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ 77120
เว็บไซต์ : www.uttayarndham.org

